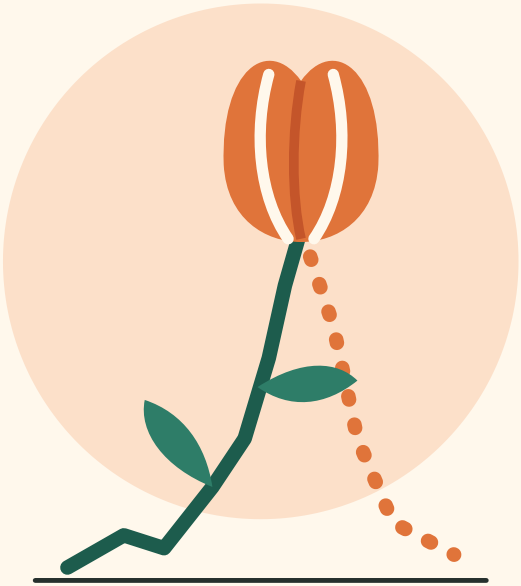
כלכלה בשפה פשוטה

הכלכלה שלא לימדו אותנו

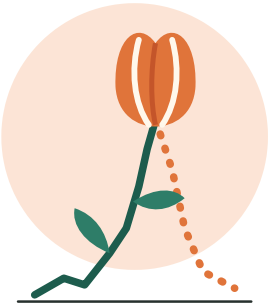
מבוא הצבעונים ועד המשכורת שלך: המדריך הקצר להבנת הכסף

אריאל לפיד

הכלכלה שלא לימדו אותנו

מבוא לעת הצבעונים ועד המשכורת שלך: המדריך הקצר להבנת הכסף

אריאל לפיד

הכלכלה שלא לימדו אותנו

אריאל לפיד

כל הזכויות שמורות למחבר. אין להעתיק, לשכפל או לצלם ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי, בלי אישור בכתב מהמחבר.

הספר מסביר איך הכלכלה עובדת. הוא אינו ייעוץ השקעות ואינו מותאם לצרכים של קורא מסוים, ואין בו המלצה על נייר ערך, קרן, נכס או מסלול השקעה. הדוגמאות המספריות נועדו להמחשה בלבד, ותשואות עבר אינן מנבאות את העתיד. הנתונים נכונים למועד הכתיבה, והמקורות מצוינים בסוף כל פרק.

האיורים והתרשימים מקוריים.

מהדורה ראשונה, 2026 · שנת הדפסה: 2026

יצא לאור בישראל בהוצאת המחבר, אריאל לפיד, דיזנגוף 224, תל אביב · lapidestate.co.il

מסת"ב ISBN 978-965-596-602-2

תוכן העניינים

הקדמה 4

חלק א' • בועות ומשברים

1 בצל צבעוני במחיר של בית 7
2 ניוטון מפסיד הון 12
3 הרכבות והאינטרנט 16
4 1929 והשפל הגדול 21
5 משבר הנפט 25
6 הגאונים שקרסו 29
7 יפן ו-2008 33
8 האי שבנה בנק גדול מדי 37
9 ביטקוין 41
10 גיימסטופ: המניה שהשתגעה 45
11 הבינה המלאכותית: אולי בועה 48

חלק ב' • היסודות מאפס

12 היצע וביקוש 53
13 מה זה כסף 57
14 ריבית 61
15 אינפלציה 65
16 בנקים ובנק ישראל 69
17 צמיחה, מיתון ואבטלה 73
18 נוקיה: המלכה שהחמיצה 77

חלק ג' • הכסף שלך

19 משכורת: ברוטו ונטו 81
20 חיסכון והשקעה 85
21 התשואה שהייתה טובה מדי 88
22 מניות, אג"ח וזהב 92
23 פנסיה: מי בעל הבית 96
24 דירה: לקנות או לשכור 100

חלק ד' • העולם

25 נפט ואנרגיה 107
26 דולר ושער חליפין 111
27 מדינה, מסים וחובות 115
28 ארגנטינה: העושר שאבד 119
29 ארץ הסטארט-אפ 123
30 ההוזדקנות והעיר 127

סיכום

עשרה כללים לכל החיים 131

לפני שמתחילים

הקדמה

בא שלי שלח אותי ללמוד כלכלה, עם התמחות בשמאות מקרקעין. הוא חשב על מקצוע. אני מצאתי משהו אחר.

זה קרה כבר בשבוע הראשון, בשיעור מימון. המרצה כתב על הלוח נוסחה של ערך נוכחי, ופתאום הבנתי שלכסף יש זמן. שקל היום ושקל בעוד עשר שנים הם לא אותו שקל. עד אותו יום חשבתי על כסף כמו כולם: נכנס, יוצא, ומה שנשאר. פתאום הוא נכנס למשוואה.

סיפרתי לאבא שאני רוצה להבין את שוק ההון, והוא נתן לי טלפון של חבר שלו. שלחתי לו הודעה, ומשם הכול התגלגל. הוא הדריך אותי לקנות את אגרת החוב הראשונה שלי, של דיסקונט השקעות, ואחר כך דיברנו על מניות. יום אחד הוא סיפר לי על מניה שעומדת לעבור מהלך גדול. הוא לא המליץ, רק סיפר. קניתי בעשרת אלפים שקל, ולמחרת היא קפצה בשלושים אחוז.

הרגשתי שגיליתי סוד. נשארתי במכללה אחרי השיעורים וקראתי כל ספר על כלכלה, כסף ומניות שהצלחתי להשיג. כשהגיע משבר הקורונה, זיהיתי אותו מוקדם. היום אני יודע שהקפיצה הראשונה ההיא הייתה גם מזל, ושהשוק לא תמיד מחייך. אבל היא פתחה לי דלת שלא נסגרה מאז.

אחר כך הגיע המשרד. הצטרפתי לאבא שלי לעבוד בשמאות, המקצוע שבשבילו נשלחתי ללמוד, ומשהו בי כבה. יום אחד הבנתי שאני לא במקום הנכון, ועזבתי הכול. עבדתי בתחום החברתי, בליווי בוגרי תואר ראשון בדרך לעבודה הראשונה שלהם, ושם גיליתי שאני אוהב לעמוד מול אנשים ולהסביר. התחלתי להרצות, אחר כך לכתוב, ומהפורומים הגעתי לכתוב בעיתונות.

ושם הבנתי משהו. מה שנראה לי מובן מאליו, רוב האנשים לא יודעים. לא כי הם לא חכמים, אלא כי אף אחד לא לימד אותם. בבית ספר לומדים על מלחמות ועל שירה, אבל לא על ריבית, על פנסיה, ולא למה דירה עולה מה שהיא עולה. ובטח שלא על הכלכלה הישראלית, שהיא בעיניי הכלכלה הכי מיוחדת בעולם.

כתבתי את הספר הזה לכל מי שמתעניין בכסף, גם אם מעולם לא העז לשאול. כל פרק נפתח בסיפור, כי ככה אני זוכר דברים בעצמי. ובכל פרק שאלתי את עצמי את אותה שאלה ששאלתי לפני כל הרצאה וכל כתבה: מה הקורא לוקח מזה לחיים שלו?

אני לא מבטיח שתתעשרו. אני מבטיח משהו אחר: שתעזו יותר. לשאול שאלה על הפנסיה, לבדוק לאן הולך החיסכון, להשוות מחירים, לעבור חברת סלולר. למדתי שקליק אחד ומחשבה צלולה יכולים לחסוך הרבה כסף, ולפעמים גם להגדיל אותו.

קריאה נעימה,

אריאל לפיד

חלק א'

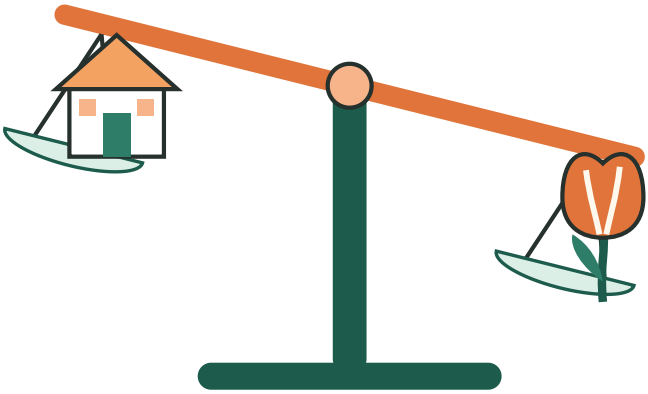
בועות ומשברים

ארבע מאות שנה של מחירים שעלו לשמיים ונפלו בבת אחת. מה קרה, למה, ומה נשאר אחרי.

פרק 1

בצל צבעוני במחיר של בית

הבועה הראשונה בהיסטוריה לא קרתה בבורסה ולא בנדל"ן. היא קרתה בגינה.
והיא מלמדת כמעט כל מה שצריך לדעת על כל בועה שבאה אחריה.

א מסטרדם, ינואר 1637. סוחר עומד בפונדק ומחזיק פיסת נייר. על הנייר כתוב שבאביב, כשהאדמה תפשיר, הוא יקבל פקעת של צבעוני. לא פרח. פקעת, כלומר הבצל הקטן שממנו הפרח גדל. הוא לא ראה אותה, היא עדיין קבורה באדמה של מגדל אחר. ובכל זאת, ביום הזה הוא מוכן לשלם עליה סכום שבעל מלאכה מיומן לא מרוויח גם בעשרים שנה.

הצבעוני הגיע להולנד מטורקיה כמה עשרות שנים קודם, והפך לסמל של עושר. הכי נחשקים היו הצבעונים ה"שבורים": פרחים עם פסים ולהבות בצבעים, שאף אחד לא ידע לגדל בכוונה. היום ידוע שהפסים נוצרו בגלל וירוס בצמח. אז זה נראה כמו קסם, וקסם, כמו תמיד, עולה כסף.

כמה עלה פרח

המפורסם מכולם נקרא Semper Augustus, "אוגוסטוס לנצח": פרח לבן עם להבות אדומות. כבר ב-1623 הוצעו עבור 10 פקעות שלו 12,000 גילדן, יותר ממחיר של בית עירוני יוקרתי באמסטרדם. בעולם כולו היו פחות מ-12 פקעות כאלה. בשיא נמכרה פקעת אחת שלו בסכום של עד 10,000 גילדן.

כדי להבין כמה זה, צריך לדעת כמה הרוויחו אנשים. בעל מלאכה מיומן, נגר או צורף, הרוויח 150 עד 350 גילדן בשנה. כלומר פקעת אחת עלתה כמו 29 עד 67 שנות עבודה.

שכר שנתי של בעל מלאכה מיומן

150 עד 350 גילדן

פקעת צבעוני אחת, בשיא

עד 10,000 גילדן

פקעת אחת מול שנת עבודה אחת. החישוב של שנות העבודה הוא של המחבר, לפי נתוני המחקר ההיסטורי.

קונים נייר, לא פרחים

הנה הפרט שרוב האנשים לא יודעים: רוב המסחר לא היה בפרחים. הפקעות ישבו באדמה רוב השנה, ומה שעבר מיד ליד היה הסכם. "אני מתחייב לקנות ממך באביב, במחיר שאנחנו קובעים היום."

המונח

חוזה עתידי. הסכם שנחתם היום על קנייה שתקרה בעתיד, במחיר שנקבע היום. מי שקונה חוזה כזה מהמר שהמחיר יעלה עד מועד הקנייה.

וכאן מתחיל הטירוף. מי שקנה הסכם בינואר יכול היה למכור אותו בפברואר למישהו אחר, ברווח. והקונה השני מכר לשלישי. אף אחד לא התכוון באמת לשתול את הפרח. כולם קנו כי המחיר עלה, והמחיר עלה כי כולם קנו.

צ'ארלס מקאי, סופר סקוטי שכתב על הבועה ב-1841, סיפר שפקעת אחת הוחלפה בסחורות בשווי 2,500 גילדן: חיטה, שוורים, יין, מיטה וחליפה. ייתכן שהסיפור מוגזם. ההיסטוריון פיטר גרבר, שבדק את המסמכים מהתקופה, מטיל בו ספק. אבל הוא מראה איך אנשים זכרו את התקופה: כרגע שבו פרח היה שווה משק בית שלם.

יום שלישי אחד בהארלם

ב-3 בפברואר 1637 נערכה מכירה פומבית רגילה בעיר הארלם. הכרוז קרא את המחיר הראשון, ואף אחד לא הרים יד. הוא הוריד מחיר, ושוב אף אחד. בתוך ימים ספורים העיר כולה הבינה מה קרה: אין יותר קונה חדש. המכירה המתועדת האחרונה הייתה יומיים אחר כך, ב-5 בפברואר.

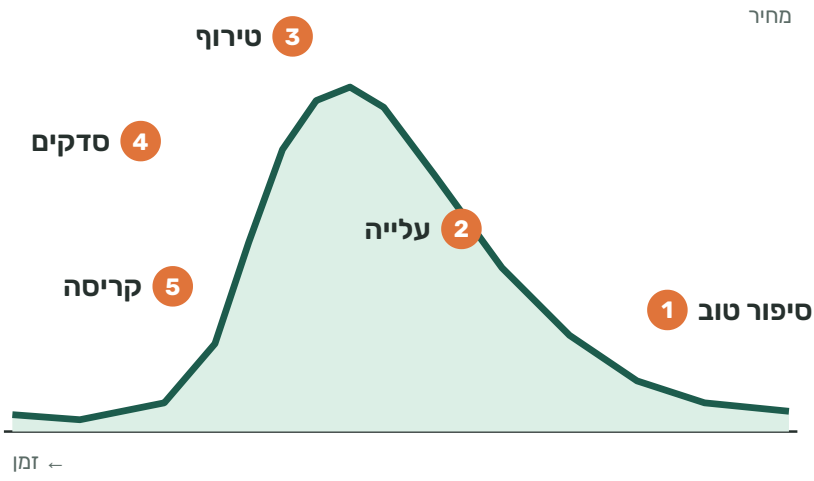
"כולם קנו כי המחיר עלה,
והמחיר עלה כי כולם קנו."

הכלכלן ארל תומפסון חישב שבקצב שבו המחירים ירדו, זו הייתה ירידה של 99.999% בשנה. כלומר כמעט הכול נמחק. הסוחרים שקנו הסכמים במחירי השיא לא רצו לשלם. בסוף רוב ההסכמים בוטלו תמורת פיצוי קטן, 3.5% עד 10% מהמחיר שסוכם.

הערה של המחבר: הנתונים מהתקופה דלים. גרבר מצא תיעוד של 161 מכירות בלבד, של 39 זנים, בין 1633 ל-1637, ורוב הסיפורים על אנשים שאיבדו הכול נכתבו מאות שנים אחר כך. מה שבטוח: המחירים עלו בטירוף וקרסו בתוך ימים.

חמשת השלבים

ב-1978 כתב הכלכלן צ'ארלס קינדלברגר ספר על מאות בועות ומשברים. הוא גילה שכולן, מהצבעונים ועד הבורסה, עוברות את אותם חמישה שלבים. אפשר לזהות אותם כבר באמסטרדם.

כך נראית בועה. התרשים להמחשה, ולא לפי מחירים אמיתיים.

1. **סיפור טוב.** משהו חדש ואמיתי: פרח נדיר, המצאה, כסף זול. בהולנד: הצבעונים ה"שבורים" ועושר חדש של סוחרים.
2. **עלייה.** המחירים עולים, הקונים הראשונים מרוויחים, וכולם שומעים על זה.
3. **טירוף.** קונים כדי למכור ביוקר, לא כדי להשתמש. "הפעם זה שונה." בהולנד: מסחר בהסכמים על פרחים שאיש לא ראה.
4. **סדקים.** מי שמבין מתחיל למכור, וקשה למצוא קונה חדש.
5. **קריסה.** כולם רוצים לצאת באותו רגע. בהולנד: מכירה אחת בלי אף יד מורמת.

מה נשאר

כאן נמצא ההבדל החשוב, זה שילווה אותנו לאורך כל החלק הזה של הספר. אחרי בועת הצבעונים לא נשאר כלום. לא נבנה שום דבר חדש, ולא הומצא שום דבר. הצבעוני לא היה מהפכה, הוא היה אופנה.

בפרקים הבאים נראה בועות אחרות: הרכבות והאינטרנט. גם בהן המחירים התנתקו מהמציאות, וגם הן קרסו. אבל אחריהן נשארו מסילות וכבלים, ששינו את העולם. ובסוף החלק הזה נשאל את אותה שאלה על הבינה המלאכותית, שעוד לא ידוע אם היא בכלל בועה. לכן השאלה הראשונה שצריך לשאול על כל בועה היא לא "מתי היא תתפוצץ", אלא: מה יישאר אחריה.

לזכור

1. כל בועה מתחילה ממשהו אמיתי. הבעיה היא לא הסיפור, אלא המחיר שמתנתק ממנו.
2. כשקונים משהו רק כדי למכור אותו ביוקר למישהו אחר, זה סימן לשלב הטירוף.
3. בועה נגמרת ביום שבו אין עוד קונה חדש. זה יכול לקרות ביום אחד.

מקורות לפרק: Charles Mackay, 1841
Peter Garber, Tulipmania, 1989
Earl Thompson, 2007
Charles P. Kindleberger, Manias, Panics, and Crashes, 1978

זה היה פרק 1 מתוך 30

רוצים את כל הסיפור?

מהרכבות והאינטרנט, דרך 1929, משבר הנפט ומניות הבנקים של 1983, ועד הבינה המלאכותית. ואחר כך: ריבית, אינפלציה, משכורת, פנסיה, והשאלה הגדולה: לקנות דירה או לשכור.

הכלכלה שלא לימדו אותנו: 30 פרקים, עשרות תרשימים, ועשרה כללים לכל החיים.

לספר המלא, להרצאות לארגונים ולשמאות מקרקעין:

lapidestate.co.il

למה פרח אחד עלה פעם כמו בית? למה הבורסה קרסה ב-1929, ומה הקשר בין זה לבין המשכנתא שלכם? האם הבינה המלאכותית היא בועה, או מהפכה?

הספר הזה מתחיל בסיפורים הגדולים של ארבע מאות שנות כלכלה, ומשם בונה מאפס את כל מה שצריך להבין: ריבית, אינפלציה, בנקים, מניות, פנסיה, דירה, נפט ודולר. בלי מושגים מסובכים, עם הרבה תרשימים, ובשפה שכל אחד מבין.

א **בועות ומשברים.** הצבעונים, ניוטון, הרכבות, 1929, משבר הנפט, הגאונים שקרסו, 2008, איסלנד, ביטקוין וגיימסטופ. מה קרה, ומה נשאר אחרי. ובסוף: הבינה המלאכותית, בועה או מהפכה?

ב **היסודות מאפס.** היצע וביקוש, כסף, ריבית, אינפלציה, בנקים, צמיחה ואבטלה, ומה קרה לנוקיה.

ג **הכסף שלך.** משכורת, חיסכון, מיידוף, מניות, פנסיה, והשאלה הגדולה: לקנות דירה או לשכור.

ד **העולם.** נפט, דולר, מסים, ארגנטינה, ארץ הסטארט-אפ, והעיר שבה נחיה מחר.

לבני ובנות נוער שמתחילים, להורים, לסבים ולסבתות שרוצים להסביר, ולכל מי שאי פעם הנהן בשיחה על כלכלה בלי להבין עד הסוף.

אריאל לפיד

אריאל לפיד, כלכלן, שמאי מקרקעין ומרצה, מאמין שכלכלה אינה מקצוע של מומחים, אלא שפה שכל אחד יכול להבין. בהרצאות בארגונים, בחברות ומול בני נוער, הוא הופך את הנושאים שנשמעים הכי מסובכים לסיפורים. אוהב כלכלה, אוהב את ישראל, ובטוח שמי שמבין כסף מקבל החלטות טובות יותר, לעצמו ולמדינה. זהו ספרו הראשון לקהל הרחב.

ISBN 978-965-596-602-2

9 789655 966022

מחיר מומלץ לצרכן: 98 ₪

lapidestate.co.il